

POEZIE

Českou poezii let 1945–48 formovalo několik výrazných, často protichůdných tendencí. Vedle významných osobností meziválečné literatury, vědomě usilujících o obnovení kontinuity zprerhané okupací (ať již publikačním návratem, nebo navázáním na starší poetiky), tu vystupovali básníci, jejichž pohled na literaturu se formoval až během okupace, jakož i autoři zcela noví, nahlížející svět kolem sebe z perspektivy přítomné chvíle, mnohdy programově a v prostoru znovunabyté svobody nadšeně. Svou básnickou osobitost však hledali s rozdílným individuálním úspěchem. Tvorbu naprosté většiny z nich – bez ohledu na generaci, naturel i básnický rodokmen – přitom zasáhl čerstvý tragický prožitek protektorátu a naléhavě oslovilo téma světové války. První poválečné roky patří k těm okamžikům v dějinách literatury, kdy se dominantní stávala osobní a společenská zkušenost a touha vyjádřit se k aktuálnímu tématu mnohdy zatlačovala do pozadí jiné složky významové stavby děl.

Přesto prožitek války a okupace nabýval v české poezii prvních poválečných let rozmanitých a protikladných podob. Básníci velmi rychle a bezprostředně reagovali na konec války, Pražské povstání a osvobození země; součástí kontextu vzrušených příležitostných veršů oslavného a děkovného charakteru a básní, jež připomínaly tragiku obětí a morální závazek vůči mrtvým, se stávala i tvorba autorů, kteří sami byli obětí nacismu. Prolnutí obrazu válečného utrpení a antifašistického zápasu s obrazem boje za nový, sociálně spravedlivý svět přivedlo mnohé básnické osobnosti k tvůrčím bilancím, k přehodnocování a inovaci vlastní poetiky a také ke snaze zapojit se do výstavby nové společnosti, v níž se promění i role básníka a poezie. V jejich tvorbě se však postupně – přes mnohokrát deklarované optimistické perspektivy nové sociální situace – ozývaly pocity úzkosti, společenské deziluze, pochyb a skepse. Zcela stranou tohoto dominujícího směřování a ve zřetelné ideové opozici vůči němu se pak rozvíjela poezie básníků křesťanské (převážně katolické) orientace a jejich hledání nových podob básnické spirituality.

Významná byla tvorba té části autorů, kteří se přímočarým ideologickým modelem poezie snažili vyhnout, zejména těch, kteří se hlásili ke Skupině 42 a rozvíjeli svůj – za války zrozený – zájem o každodenní žitou realitu. Usilovali o vykročení z hranic tradičně chápané poezie směrem k mýtu všedního lidského života v jeho reálném, především městském prostředí a v jejich verších se ozývaly i existenciální tóny. S tímto jejich směřováním souvisel posun k dokumentárnosti a depoetizaci,

prozaizaci, fragmentarizaci tématu a záměr zachytit simultaneitu dění, využít principů koláže, montáže, jazykového a výtvarného experimentu. Ze spleti dobových básnických programů osobitým způsobem vystupovala rovněž tvorba básníků pokoušejících se navázat na meziválečný surrealismus a dát mu nový rozměr. Součástí obrazu poválečné poezie byla také tvorba těch spisovatelů, jejichž básnická poetika a společenská aktivita již připravovala poúnorový nástup socialistického pojetí poezie jako velmi úzké, dogmaticky závazné a mocensky udržované normy.